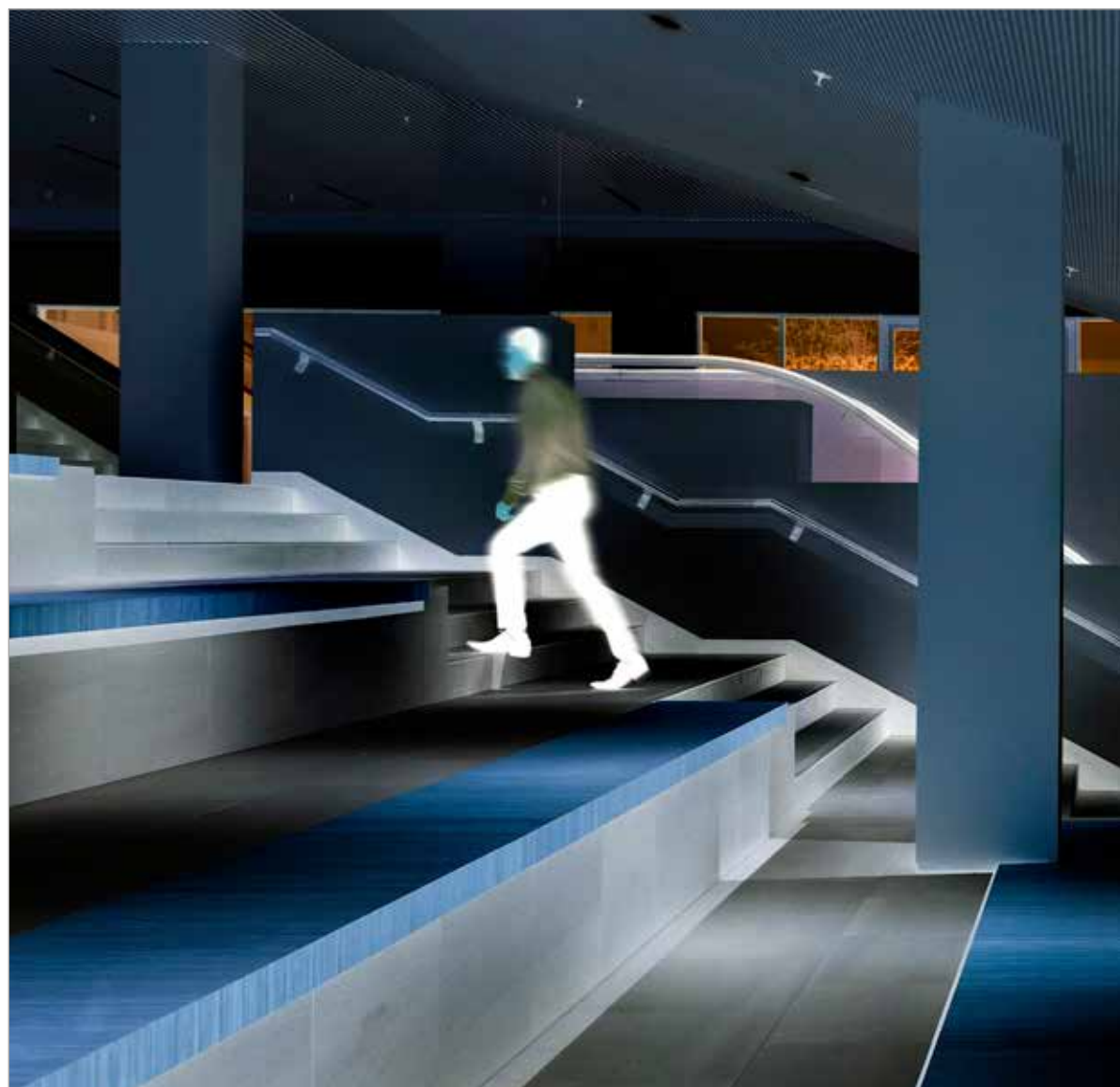

8

Alles voor Amalia

Leden van de Leidse studentenweerbaarheid Pro Patria moesten op Prinsjesdag twee uur stilstaan als erewacht voor de Glazen Koets. Niet iedereen hield dat vol. ‘Het werd zwart voor mijn ogen’

Juristen waarschuwden voor etnisch profileren De afdeling Juridische Zaken heeft de universiteit gewaarschuwd dat het beveiligingsbeleid in Wijnhaven kon worden gezien als etnisch profileren. ‘Mensen met bepaalde etnische kenmerken zijn eerder verdacht’

2

6

Natuur in de stad Stadsbioloog heeft het niet zo op architecten

5

Smakelijk nationalisme Mythes en machtsverhoudingen op tafel

Universiteiten zijn ‘blij met het terugdraaien van bezuinigingen’

Uitwonende studenten krijgen vanaf 2028 maandelijks vijftig euro meer studiefinanciering. Verder wil het kabinet eerdere bezuinigingen op onderzoek deels terugdraaien.

DOOR VINCENT BONGERS

Dat blijkt uit de begroting die dinsdag op Prinsjesdag is gepresenteerd. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gaat 'structureel investeren in de financiële positie van studenten'. Voor het verhogen van de beurs voor uitwonende studenten is vanaf 2028 structureel 108 miljoen euro gereserveerd.

Een belangrijke kanttekening: het minderheidskabinet heeft steun van buiten de coalitie nodig om de plannen te realiseren.

Al vorig jaar bekendgemaakt, maar nu ook opgenomen in de begroting: studenten die onder het leentstelsel hebben gestudeerd krijgen een extra compensatie. Vanaf april 2027 krijgen zij een aanvullende tegemoetkoming van 44,50 euro voor elke maand dat zij een prestatiebeurs hadden kunnen ontvangen. Voor vier jaar studeren is dat 2.136 euro. Dit extra-tje komt bovenop de eerdere compensatie uit 2025 van maximaal 1.640 euro.

Ook is er budget voor 'de afhandeling van schade als gevolg van indirecte discriminatie bij de controles op de uitwonendenbeurs'. Het kabinet heeft besloten om 'proactief een bedrag aan schadevergoeding aan te bieden aan studenten die slachtoffer zijn geworden van discriminatie'.

Het gaat om vijfhonderd euro voor studenten die zijn gecontroleerd en tweeduizend euro voor studenten die ook een sanctie kregen. Die laatste groep kan het aanbod ook afwijzen en kiezen voor een 'maatwerktraject' om de geleden schade te bepalen.

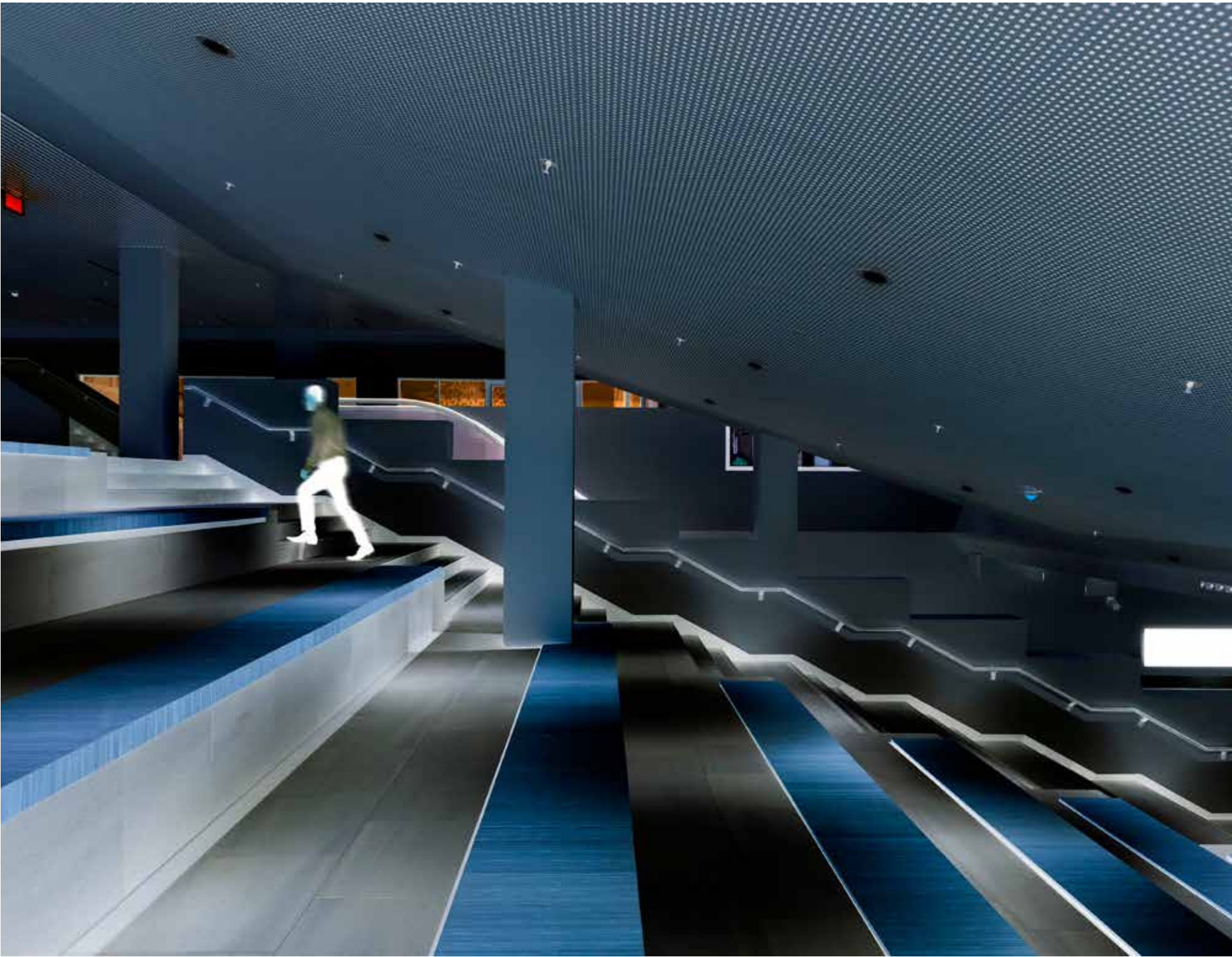
Het vorige kabinet schrapte de starters- en stimuleringsbeurzen die waren bedoeld voor jonge wetenschappers. Ook werd het mes gezet in de financiering van onderzoek. Het kabinet Jetten gaat die bezuinigingen deels terugdraaien, schrijft onderwijsminister Rianne Letschert (D66) in de begrotingsstukken. 'Het kabinet investeert hierin structureel 428 miljoen euro.'

Zo investeert het ministerie extra in de zogeheten sectorplannen, landelijke afspraken en taakverdelingen tussen de universiteiten om onderwijs en onderzoek per wetenschapssector te versterken. Vanaf 2028 gaat het om een verhoging van 107 miljoen euro oplopend tot 132 miljoen structureel voor wetenschap die 'cruciaal' is 'voor onze toekomstige welvaart, zoals digitalisering en AI, veiligheid en weerbaarheid, energie- en klimaattechnologie en *life sciences* en biotechnologie'. Het budget voor het ontwikkelen van wetenschappelijke topinstrumenten stijgt. Verder gaat er meer geld naar de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO): in 2027 is dat bedrag 31 miljoen euro, oplopend tot 54 miljoen de jaren daarop. 'Hiermee wordt een bezuiniging van kabinet Schoof teruggedraaid en worden tijdelijke middelen structureel gemaakt.'

Het ministerie besteedt ook 80 miljoen euro per jaar extra om wetenschappers beter te helpen bij het binnenhalen van Europese onderzoekssubsidies. Ook komt er meer geld om de werkdruk aan te pakken.

Het ministerie heeft een strategie ontwikkeld om 'internationaal toptalent aan te trekken en te behouden voor sectoren waar de maatschappelijke opgaven het meest urgent zijn'. Daarmee wordt de nog resterende bezuiniging van bijna 25 miljoen euro op internationale studenten teruggedraaid. In totaal zit er iets meer dan 105 miljoen in deze talentenpot. De door universiteiten gevreesde Wet internationalisering in balans (wib) is uitgekleed. Engelstalige bachelors worden niet langer bedreigd. De zogeheten toets anderstalig onderwijs verdwijnt namelijk uit het wetsvoorstel. De universiteiten krijgen zelfregie, waarschijnlijk met instrumenten als een fixus voor studenten buiten de EER (Europese Unie plus Noorwegen, IJsland en Liechtenstein) en een noodfixus voor onverwacht hoge aanmeldingen.

Ruben Puylaert, woordvoerder van universiteitskoepel UNI, is tevreden. 'We zijn er blij mee dat het kabinet echt inzet op het terugdraaien van de bezuinigingen van kabinet Schoof.' Dat geldt ook voor de extra investering van dertig miljoen voor valorisatie in de begroting van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. 'Denk aan financiering van universitaire spin offs. Er sneuvelen een hoop van deze initiatieven voordat ze op de markt komen. Deze financiering kan bijdragen om dat te verbeteren.'

Juristen waarschuwden voor etnisch profileren

De afdeling Juridische Zaken heeft de universiteit gewaarschuwd dat het beveiligingsbeleid in Wijnhaven kon worden gezien als etnisch profileren, blijkt uit interne correspondentie. 'Bezoekers met bepaalde etnische kenmerken lopen risico. De vraag kan worden gesteld of dit terecht was.'

DOOR MARK REID
FOTO TACO VAN DER EB

Er waren ook meningsverschillen over het opplakken van 'Verboden toegang'-stickers

gers en over het zonder toestemming delen van persoonsgegevens (foto's, filmmateriaal) met derden (politie, profilers). Juridische Zaken stelt in een memo aan het college van bestuur ook de vraag of de sluiting van Wijnhaven en de daaropvolgende aangescherpte beveiligingsmaatregelen wel proportioneel waren in verhouding tot de aanleiding, een Arabisch sprekende man die per toeval het Wijnhavengebouw in liep.

'Uit de documenten kan worden opgemaakt dat bezoekers van Wijnhaven met bepaalde uiterlijke en/of etnische kenmerken het risico lopen om als verdacht te worden aangemerkt. De vraag kan worden gesteld of dit terecht was.'

De juristen uiten meer kritiek op het veiligheidsbeleid dat in de eerdere vrijgegeven woo-stukken staat beschreven: 'De afdeling JZ en de afdeling Veiligheidszaken komen tot een verschillende beoordeling van de volgende tekstdelen', waarna het document een aantal citaten uit beleidsstukken van Veiligheidszaken citeert, onder andere over zogenaamd pro-actief beveiligen en het opplakken van stickers met de tekst 'Verboden toegang' in het Wijnhavengebouw. Hoe de beoordeling over die opvattingen precies verschilt is onduidelijk, dat gedeelte van het document is zwartgelakt.

Een geanonimiseerde persoon mailt verder nog aan de woordvoerder: '[Anoniem] heeft het bijvoorbeeld over iemand [zwartgelakt] dat door menigeeen zal worden bestempeld als etnisch profileren.'

Er staat ook een tijdlijn bij van de gebeurtenissen rondom de sluiting van Wijnhaven. Daaruit valt op te maken dat de afdeling veiligheidszaken herhaaldelijk bij de politie aandringt om meer onderzoek te doen naar de 'verdachte' situatie met de Arabisch sprekende man. Uit het uitblijven van een reactie van de politie blijkt dat die niet de mening van de afdeling Veiligheidszaken deelde dat het hier om een veiligheidsrisico ging.

Er zijn over de jaren al vaker klachten geweest over etnisch profileren door de beveiliging, maar de universiteit heeft nooit eenduidig antwoord gegeven op de vraag of daar sprake van was. Toen Koen Caminada, decaan Faculteit Governance and Global Affairs, er in september 2024 naar werd gevraagd antwoordde hij: 'Ik heb stoere mannen en vrouwen met tranen in hun ogen zien staan bij de portiersloges omdat hen werd verweten dat zij zich schuldig zouden maken aan etnisch profileren. Ik wil buiten de discussie blijven of dat wel of niet zo is, maar het verwijt doet iets met mensen. Het is onwaarschijnlijk pijnlijk. Zij herkennen deze aantijging in ieder geval niet.'

De universiteit laat desgevraagd in een reactie weten dat er geen sprake is geweest van etnisch profileren.

De waarschuwingen van de juristen zijn 'geen inschatting dat er sprake was van etnisch profileren, maar de opmerking dat sommige teksten als zodanig gelezen zouden kunnen worden', aldus woordvoerder Mischa van Vlier.

Voor het vrijgeven van de documenten in najaar 2025 had Juridische Zaken ook geen waarschuwingen gegeven.

'Het is belangrijk om aan te geven dat het veiligheidsbeleid sinds die periode op verschillende punten is gewijzigd. Het destijds geldende, aangescherpte veiligheidsbeleid was door het toenmalige hoofd Veiligheidszaken geïnitieerd en vormgegeven. Onder de huidige leiding ligt sterker de nadruk op openheid en transparantie en op tijdige afstemming met de betrokken onderdelen van de universiteit. Dit sluit aan bij de bredere wens om als universiteit een open organisatie te zijn.'

Waarom houden we geen hartstochtelijk betoog over existentiële zelftwijfel?

'Nou, dank je wel, Rosanne! Erg leuk om te horen dat jij ook zo van boulderen houdt. Mijn partner en ik vinden het ook te gek, vooral doorde-weeks na een lange werkdag. En dan komen we nu bij je buurman...' Ze spiekt ijlings op het keurig geprinte namenlijstje tussen haar ellebogen, die samen met de bureautafel en haar ineengevouwen handen een ingezakte driehoek vormen waarop ze liefelijk maar ietwat nerveus haar juffentronie laat rusten. Ze staart net wat te lang mijn kant op met haar fel oceaanblauwe ogen waarin de vraagtekens langzaam als dode vissen naar boven komen drijven. Ik herken de wanhopige peinsblik bij de aankomende poging mijn voornaam feilloos uit te spreken uit duizenden.

Ook zij staat de typische doodangsten uit: is het nu met of zonder 'd'? Dan klateren de waterige vraagtekens van haar peinsblik op mijn primitieve naam-bordje, dat ze geconcentreerd en bijna manisch geheel in zich opneemt, zoals een visser de dobber tussen zijn beide oogballen samenperst.

Waarschijnlijk moet ik nu denken dat ze uitgebreid de moeite neemt om mijn hanen-poten te ontcijferen en heb ik, gevleid door deze innemende inspanning en gebonden aan de beleefdheidsnormen van een eerste kennismaking, elke fout die ze dadelijk maakt te vergeven.

Maar de verkeerde uitspraak van mijn voornaam is eigenlijk een volkomen bagatel bij de onmogelijke vraag die er meestal op volgt, de vraag waar elke sterveling voor huivert, de vraag die meedogenloos je leven openrijt, terwijl je onder systeemplafonds in troebele automaatkoffie de zwartgalligheid van je ziel gereflecteerd ziet bij het troosteloze herfsttij van een monotone septemberregen.

‘Stel: je bent, patsboem, op slag dood, iedereen janken. Moet ik dan zeggen: hij was team-manager?’

'Hendrik, zeg ik het zo goed? Vertel, wie ben jij?' En dit snap ik dus niet, dat niemand die vraag ooit een keer *au sérieux* neemt, met de vuist op tafel slaat, presidentieel opstaat en een hartstochtelijk autobiografisch vertoog houdt over zijn existentiële zelfvertwijfeling. 'Wie ik ben vraag je me? Ik, ik ben een gekrenkte drummer die eens als een rijzende ster aan het firmament zijn muzikale

carrière zou aanzwengelen op het North Sea Jazz Festival, tot ik stukgesnoven uitdoofte en neerstortte, en thans mijn witte staart van geruïneerde dromen en schulden enigszins probeer te repareren door een beschaafde burgerbaan te vinden via deze studie. Angenaam!'

Zou zo iets niet ontwapenend zijn? Zo, hoppa, al je zielenleed schaamteloos bij iemand neerkwakken van wiens bestaan je tot twee minuten terug nog geen weet had. Da's pas een kennismaking.

Maar nee, in tegenstelling tot een ware ontmoeting, waarin we iets ongewoons of werkelijks over onszelf prijsgeven, verschuilen we ons in een schools voorstelronde achter banale feiten van een eenmaal vastgelegd en oersaai patroon om ten koste van alles 'normaal' over te komen.

Is dat echt wat je tegen nieuwe lotgenoten te zeggen hebt, dat je uit Boxmeer komt? Stel je loopt zo naar buiten en oh nee, je wordt per ongeluk geschept door een tram, patsboem, op slag dood, iedereen janken, dan moet ik kunnen zeggen, daar ligt Björn, hij was teammanager?

Komaan, wees wat moediger. Je stalt je ganse leven ongegeneerd uit op de *socials*, van je ruigste rave tot je laatste LOI-cursus, maar in den vlezde durf je niet meer te delen dan je burgerlijke stand, waarbij je zelf evenzeer in slaap valt. In het AI-tijdperk waarin het onderscheid tussen echt en nep steeds meer vervaagt, zou het toch een aanwinst zijn om onszelf menselijker voor te stellen dan met cbs-gegevens en een persoonlijke taal te zoeken die waarachtig de onze is, zodat we elkaar waarachtig ontmoeten. En daar hebben we nu bovenal behoefte aan: echte, menselijke ontmoeting. Ze zit nog steeds in haar statuseske houding voor me en wacht geduldig op mijn antwoord. De waterige vraagtekens in haar peinsblik hebben inmiddels speelse ringetjes gekregen, alsof de spanning eraf is. Net voordat ik mijn mond wil openen, is zij me voor.

'Denk er niet te lang over na, we beginnen gewoon met wat basisweetjes van mekaar.'

Henrik Laban studeert filosofie

Hacken voor studiepunten

Twee hackende studenten maakten van hun hobby een vak: door zwakke plekken te zoeken in de digitale systemen in de universiteit verdienen ze nu studiepunten. 'Hun aanpak helpt ons enorm.'

DOOR ELINE DIRVEN

'We wilden kijken of we er echt een *real life case* van konden maken', zegt informaticastudent Rajack Massa (23), die samen met studiegenoot Jayme Hebinck (24) tijdens hun master Computer Science zogenoemde *Capture the Flag-events* organiseerden. Deelnemers gaan dan op zoek naar verborgene *flags* in kwetsbare programma's, netwerken en systemen. 'Dat was altijd heel gezellig, dan haalden we pizza's. Wij zagen dat studenten enthousiast waren en bedachten: kunnen we hier geen studiepunten aan hangen?' Het zou natuurlijk helemaal mooi zijn als ze de universiteit digitaal onder vuur konden nemen. 'We kwamen dan ook in contact met het ICT Shared Service Centre (ISSC) van de universiteit.' Roy Kokkelkoren (coördinerend soc Security Specialist van het ISSC), zag het idee meteen zitten. In het extracurriculair vak *Capture the Flag: Cybersecurity in Practice* gingen de Leidse studenten onder begeleiding van universitair docent Eleftheria Makri op zoek naar zwakke plekken in het universitaire netwerk.

Er was wel één belangrijke voorwaarde: de studenten moesten zich aan de regels houden. De universiteit maakt gebruik van het *responsible disclosure policy* waarin staat dat iedereen mag hacken, met bepaalde richtlijnen. 'De meeste grote bedrijven maken hier al gebruik van', vertelt Kokkelkoren. 'De organisaties mogen gehackt worden, dan krijgen de hackers een kleine beloning, zoals een shirtje. Het is hierbij wel een vereiste dat je geen misbruik maakt van hetgeen wat je gehackt hebt.'

Na de theorie gaan de studenten eerst oefenen in zogeheten *boxes*, virtuele machines met kwetsbaarheden die ze kunnen aanvallen. Het principe: eerst leren hoe je ethisch hackt, daarna pas aan het echte werk beginnen.

In het tweede semester mogen de studenten de systemen van de universiteit te grazen nemen. Wanneer ze iets vinden, hoeven ze niet vanzelfsprekend met een oplossing te komen. 'Dat zou mooi zijn, maar is niet verplicht', zegt Kokkelkoren. 'We hebben afgesproken met Eleftheria en de heren dat de bevindingen van een goede kwaliteit moeten zijn, anders kost het ons te veel tijd. Ze doen nog een laatste check voordat ze bij ons komen.'

Op de vraag hoe vaak de studenten daadwerkelijk iets hadden gevonden, wordt het even stil. Na enige aarzeling kwamen de studenten uit op vier à vijf keer. Welke zwakheden ze precies hebben blootgelegd, willen ze niet zeggen.

Als een student een fout ontdekt, betekent dat volgens Kokkelkoren niet dat de universiteit onveilig is. 'Elke organisatie is te hacken, juist wanneer er iets gevonden is, staan we ervoor open om van die input juist weer wat te leren. Zie een universitaire systeem als een deur en een klink, wij weten hoe je die deur open en dicht doet. Een student die deze deur niet vaak gebruikt, denkt misschien: ik moet hem van de andere kant openmaken of ik ga er even aan hangen. Die andere aanpak helpt ons enorm.'

De hackers vinden het bijzonder dat ze dit vak hebben kunnen realiseren. 'Het is heel gaaf, we zijn recentelijk afgestudeerd, maar leren er alsnog heel veel van, vooral van de leerlingen', vertelt Hebinck. En wat als de andere studenten het niks vinden? 'Dat is voor de cursus ook prima, zolang ze het geprobeerd hebben en zich in eerdere semesters al aan dergelijke puzzels hebben gewaagd', stelt Makri.

De studenten weten dat het veel werk kost, veel meer dan andere vakken van twee studiepunten. Maar dat maakt ze niet uit. 'Iedereen die eraan begint weet dat, het gaat ze echt om de kennis die ze ermee opdoen, niet om de punten, en dat het gaaf staat op je diploma', aldus Massa.

Makri: 'We willen ook geen studenten die het alleen voor de punten doen. Ze moeten het echt leuk vinden.'

Een frisse duik en €137.000

Zaterdag vond de achtste editie van de Rapenburg Race plaats. In totaal sprongen 854 deelnemers het water in om geld op te halen voor onderzoek naar dwarslaesie. Dat is gelukt, trots onthult de organisatie dat ze € 137.000 hebben opgehaald. Dat is € 19.000 euro meer dan afgelopen jaar. De duik is een initiatief van studenten en Maarten Jorissen (33), die tijdens zijn studententijd zelf een dwarslaesie opliep. Met de race willen de initiatiefnemers niet alleen geld inzamelen voor onderzoek, maar ook een brug slaan tussen studenten en Leidenaren. Foto's Marc de Haan

Eigen voedsel eerst

Een haringkraam in 1962.

Achter nationale gerechten gaan mythes en machtsverhoudingen schuil. Historici debatteren maandag over de vraag wie bepaalt welk eten 'van ons' is. 'Traditie wordt problematisch wanneer het als wapen wordt gebruikt.'

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN
FOTO ANEFO

Op 22 december 2001 staan op allerlei pleinen door Noord-Italië leden van de separatistische partij Lega Nord grote hoeveelheden polenta (puree van gemalen maïsmeel) uit te delen. In Como wordt van vier uur 's middags tot acht uur 's avonds 'polenta in piazza' gehouden, in Milaan verschijnt partijleider Umberto Bossi. Op affiches, stickers en posters staat een even simpele als duidelijke politieke boodschap: 'Si alla polenta, no al cous cous' - ja tegen de 'Italiaanse' polenta, nee tegen 'Noord-Afrikaanse' couscous. Eigen voedsel eerst. 'Met eten creëren ze een grens tussen wij en zij', vertelt Fabio Parasecoli over dit zogeheten gastronomieisme. De hoogleraar *food studies* aan de New York University neemt maandag deel aan een online paneldiscussie 'Food and nationalism', georganiseerd door de opleiding geschiedenis.

'Terwijl couscous al in de tiende eeuw met de Arabieren in Italië terechtkwam, polenta kwam pas in de zestiende eeuw, nadat Europeanen maïs uit Amerika hadden meegenomen. Maar feiten doen er vaak niet toe. Veel belangrijker is het verhaal dat mensen zichzelf vertellen. We projecteren het heden op het verleden: zo hebben we altijd gegeten, onze voorouders aten dit ook. Maar als je een beetje onderzoek doet, blijkt dat vaak helemaal niet te kloppen.'

Toch kan het gevoel dat een gerecht 'van ons' is behoorlijk sterk zijn. Pasta is Italiaans, sushi Japans en haggis Schots. Maar wanneer wordt eten eigenlijk onderdeel van een nationale identiteit? En wie bepaalt welke gerechten bij een land horen?

'Dat kan met verschillende factoren te maken hebben', begint Atsuko Ichijo, onderzoeker naar voedsel en nationalisme aan Kingston University, die maandag ook deel-

neemt aan het debat. 'Soms ziet de commerciële sector er brood in om een gerecht als nationaal te verkopen. Maar vaak is het een samenspel van overheden en de toerismesector, die een bepaald beeld van een land willen uitdragen. Ook lokale gemeenschappen kunnen voedsel gebruiken om hun identiteit af te bakenen en officiële erkenning, bijvoorbeeld door UNESCO, de cultuurorganisatie van de Verenigde Naties, kan een rol spelen.'

Daarvoor hoeft een gerecht niet eens eeuwenoud te zijn, zegt Ichijo. 'Neem curry in Groot-Brittannië. Op een gegeven moment werd dat door de toeristische sector gepromoot als een Brits gerecht. Je gaat drinken in de pub en eindigt de avond met een curry. Dat was al onderdeel van de populaire cultuur, zonder dat mensen daar per se een nationale betekenis aan gaven. Vervolgens pikte de toeristische sector dat op en zag ook de overheid er iets in. Als curry een Brits gerecht kan zijn, kan de overheid dat ook gebruiken om internationaal een bepaald beeld van Groot-Brittannië uit te dragen.'

Washoku, de traditionele Japanse eetcultuur, staat sinds 2013 op de UNESCO-lijst van immaterieel cultureel erfgoed. 'Maar de ingrediënten zijn niet alleen in Japan te vinden en de bereidingswijzen zijn ook niet uniek Japans. Het gaat erom dat washoku wordt gepresenteerd als een onlosmakelijk onderdeel van de Japanse manier van leven.'

En wat onlosmakelijk met een land verbonden lijkt, is dat lang niet altijd geweest. 'Een van de vroegste vermeldingen van haggis komt uit de vijftiende eeuw in Engeland, waar het vooral door de elite werd gegeten.' Eeuwen later gebruikten Engelsen het gerecht van schapehart, -longen en -lever juist om Schotten af te schilderen als arm en achtergesteld, een associatie die de Schotten op hun beurt weer omdraaiden tot iets positiefs. 'Haggis raakte verbonden met het verzet tegen Engelse overheersing en het idee van "eerlijke armoede": het beeld van de arme, maar hardwerkende Schot tegenover de rijke, corrupte Engelsman.'

Met bepalen wat 'ons' eten is, kan ook een grens ontstaan tussen wie wel en niet bij dat 'ons' hoort, vertelt Parasecoli. 'In Denemarken voegden ze gehaktballen van varkensvlees toe aan het schoolmenu, met het idee dat het "typisch Deens" is. Maar daarmee sluit je moslims en joden, die al eeuwen in Denemarken wonen, uit. Eten wordt gebruikt om duidelijk te maken wie de "echte Deen" is.'

Maar zelfs als gerechten uit een andere cultuur worden omarmd, betekent dat niet automatisch dat hetzelfde geldt voor de mensen die ze meenemen. 'Kijk naar de Verenigde Staten. Aan de ene kant willen ze een muur bouwen langs de grens met Mexico, aan de andere kant viert iedereen Taco Tuesday. Zolang migranten toiletten schoon maken, goedkoop koken en de tuin verzorgen, vinden mensen dat prima. Maar zodra hun kinderen naar school gaan of ze gebruikmaken van de gezondheidszorg ontstaat het idee: als jij meer krijgt, houd ik minder over.'

Landen kunnen zich ook gerechten toe-eigenen die hun oorsprong buiten die nationale identiteit hebben, vertelt Ichijo. 'Aan Israëlische couscous is bijvoorbeeld niets traditioneel. Het ontstond toen de eerste zionisten naar Palestina trokken. Couscous bestond al in allerlei vormen in Noord-Afrika en het oostelijke Middellandse Zeegebied. Met de vorming van de nieuwe Israëlische staat werd het aangepast en onderdeel gemaakt van hun nieuwe nationale keuken om op die manier weer deel uit te maken van het land.' Tegelijkertijd proberen Palestijnse chefs in Israël volgens Ichijo juist een Palestijnse keuken naar voren te brengen die zich nadrukkelijk onderscheidt van de Israëlische keuken.

'Er is niets mis met trots zijn op je eetcultuur', benadrukt Parasecoli. 'Het wordt problematisch wanneer traditie als wapen getegen anderen wordt gebruikt.' Eten kan volgens hem veel blootleggen over nationalisme. 'Bij nationalisme denken we vaak aan vlaggen, het wereldkampioenschap en volksliederen. Maar een natie is ook onderdeel van de manier waarop we ons dagelijks leven organiseren en onze identiteit uitdrukken. Het is echt onderdeel van wie we zijn.'

Food and nationalism, paneldiscussie met Atsuko Ichijo, Fabio Parasecoli, Peter Scholliers. maandag 21 september, 15:15 - 17:00, via Zoom

totaalpakket. Je kunt niet zeggen: hier staan honderd soorten planten, dan is het goed. Er moet samenhang zijn.' En dat is een kwestie van geduld. 'Je moet het met de nodige rust beheren. Resultaat zie je pas na vijf tot tien jaar. Niemand wil daar op wachten. Ze denken: flikker er maar wat zaad in en dan we zien wel.'

De daktuin is deels betegeld en er staan picknicktafels op. In de spleten tussen de tegels groeien ook plantjes als nachtschade. Veel tuinbezitters vinden dat onkruid en halen het weg, treurt de bioloog. 'Dat is heel jammer. Het zijn verbindingzones voor mieren, pissebedden en springstaartjes van de ene plek met groen naar de andere. Het oog wil ook wat, hoor je dan. Maar het facet-oog wil dat ook, en insecten houden van plantjes in richels.'

Roos loopt de trap van de stalling af en wandelt naar een gereconstrueerde vijver naast het Gorlaeus. 'Hier is het goed aangepakt. Dit was een grote vierkanten betonnen bak, nu is er aarde aangebracht, groeien er allerlei planten en vliegen libellen rond.' Hij spot een jonge boom. 'Dit is een els die zelf is komen aanwaaien. Dát is wat je wil.' Iets verderop ligt nog een vijver die nog geheel is omgeven met steen en beton. 'Daar zie je de libellen niet.' Een jonge populier is omhooggeschoten in een kleine ruimte tussen tegels. 'Zelfs hier laten ze zich niet kisten.'

Bij de vele bouwwerkzaamheden voor de bètacampus is natuur verloren gegaan, vertelt de bioloog. 'Bij het Sylviusgebouw lag een heel mooi slootje met rietorchis (een orchideesoort, *red.*) en korfslakjes. De trambaan, zoals het heet, zou in de oorspronkelijke plannen vijf meter worden verschoven voor het verkeer. Zo'n dijklichaampje ligt daar al anderhalve eeuw, zo'n habitat kun je niet zomaar verplaatsen. Ze hebben totaal geen benul hoe ze met bodemrust om moeten gaan. Het verschuiven is niet doorgegaan, maar alle herinrichtingsactiviteiten eisen toch hun tol.'

Dat is de technocratie van de architectuur, stelt hij. 'Ergens staan dan mooie oude populieren maar die moeten dan van die schurken weg omdat ze de zichtlijn verpesten. Als ik ergens uitslag van krijg, zijn het wel zichtlijnen. Architecten wekken vaak valse ecologische verwachtingen.'

Om die reden is hij kritisch op de zeventig meter hoge Trudo Toren in Eindhoven, waar bomen en planten aan de buitenkant van de gevel zijn geplaatst en dat door de bouwers het 'allereerste verticale bos van Nederland' wordt genoemd. Het ziet er groen uit, maar duurzaam is het niet, aldus de bioloog. 'Het gaat om gekweekte bomen. Die trekken ze eerst uit de bodem en zeulen ze naar de toren. Vervolgens takelen bouwvakkers de bomen het gebouw op en daar eindigen ze in een betonnen pot. Alleen al het beton om al dat extra gewicht te dragen zorgt voor meer uitstoot. Daar komt nog bij dat bomen in potten niet voor CO₂-opslag in de bodem zorgen. De CO₂-balans van Trudo is tenminste de eerste eeuw van het bestaan negatief.'

'Biologisch bestaat er geen wezenlijk verschil tussen een plofkip en een boom in een gat, ergens in het beton, in de stad. Zo'n boom wordt met allerlei kunstgrepen in leven gehouden, staat niet in contact met de omgeving, en is alleen maar neergezet omdat-ie leuker is dan een parasol. 'Mensen zien planten en bomen vooral als objecten, niet als levende organismen. Maar er komt toch steeds meer onderzoek waaruit blijkt dat planten communiceren, een geheugen hebben en met prikkels reageren op schade. Een els kan ook lijden, maar op een andere manier dan een plofkip, minder herkenbaar en invoelbaar.' In hun ecologische plannen moeten gemeenten 'vegetatievorming ondersteunen, en niet zomaar wat planten', benadrukt hij. 'Leiden heeft op papier heel mooie ideeën, maar worstelt met een hoge versteningsgraad en een klein oppervlak. Dan moet je bij alle nieuwbouw eigenlijk dakvegetatie eisen. Een soort Singelpark op het dak zou mooi zijn.' Hij werpt een blik op de witte blokken van het Gorlaeus en verzucht: 'Dit noemen ze onderhoudsvrij, maar geen levende ziel kan zich daarop vestigen. Daar moet echt nog wat aan gebeuren.'

Marco Roos, *De natuurpositieve stad. Ruim baan voor stadsnatuur en volop biodiversiteit*. Uitgeverij KNNV, € 32,95

Sommige bomen zijn net plofkippen

Bioloog Marco Roos schreef een boek over het verbeteren van de stedelijke biodiversiteit. *Mare* ging met hem naar de nieuwe bètacampus om te kijken hoe groen de universiteit is. 'Architecten wekken vaak valse verwachtingen.'

DOOR VINCENT BONGERS
FOTO'S MARC DE HAAN

Op het dak van de fietsenstalling van het Gorlaeus staat een krat met daarin een aantal kleine aardappels, tomaatjes en een halve courgette. 'Oogst blijkbaar', zegt bioloog Marco Roos (70), die als gastonderzoeker verbonden is aan de universiteit en Naturalis Biodiversity Center. Hij wandelt naar het moestuingedeelte van de openbare daktuin op de stalling. 'Aaah, daar zie ik rabarber!'

Roos wijst naar de witte steriel ogende blokken van de nieuwbouw. 'Eigenlijk moet je op die daken ook tuinen aanleggen. Doe je dat, dan kan de temperatuur op een dak in de zomer zo'n 15 tot 20 graden lager uitvallen. Het is een natuurlijke airco. En in de winter zorgen planten en bodem juist voor een buffer tegen de kou.'

Maar de tuin op de fietsenstalling is tenminste iets. En het gaat om meer dan alleen koelte en schaduw, zegt hij. 'Meer en diverser groen is belangrijk voor het welbevinden van mens, dier en plant. Als er op dit dak geen tuin is, zie je hier alleen maar zwarte dakbedekking die loeiheet wordt.' Roos vindt dat de universiteit nog veel meer kan doen als het gaat om biodiversiteit en vergroening. Op het dak van het nieuwe sportcentrum, iets verderop, is geen plant te vinden omdat er te veel technische installaties op moesten komen.

'Dat zie je vaker bij daken, dan is de ruimte nodig voor

bijvoorbeeld zonnepanelen. Maar je kunt die panelen ook op poten zetten, zodat er ruimte onder komt voor plantjes. In Duitsland heb je panelenconstructies waar schapen onderdoor kunnen lopen. Wij willen dat niet. Bij ons moet het allemaal zo plat mogelijk.'

In zijn vorige week verschenen boek *De natuurpositieve stad* legt de bioloog uit hoe je binnen de bebouwde kom biodiversiteit kunt verbeteren. Zo worden steden niet alleen leefbaarder voor bewoners, maar ook plekken waar planten, bomen en dieren beter gedijen. In een straal van een paar honderd meter rond de nieuwe bètacampus zijn tal van voorbeelden te vinden van hoe dat goed gaat en waar dat is mislukt.

Roos stond aan de basis van de daktuin. 'Ik coördineerde de minor biodiversiteit en heb toen een groep studenten laten nadenken over een daktuin op het Gorlaeus, en die is er gekomen.'

De beplanting wordt onderhouden door het zogeheten daktuindispuut. 'Het enige waar niet aan is gedacht is een goede watervoorziening. Ik denk dat de leden heel vaak met emmers water de trappen op hebben moeten sjouwen. Maar er groeien en bloeien dingen.'

Naast een kruiden- en moestuin is er ook een 'wild' gedeelte. Aan de stalen balken van de stalling zijn draden opgehangen waaraan planten groeien. Roos wijst naar de

hop die zich via een van de kabels omhoog slingert, een essentieel ingrediënt van bier. 'Dit is een belangrijke voor studenten.'

Verderop spot hij een blauweregien. 'Een plaag die architecten graag overal plaatsen. Het is een zwaar giftige plant uit China. De struik heeft heel grote bloemen maar voor de meeste insecten betekent-ie niets.'

Ook de door velen geliefde vlinderstruik, leidt tot een frons op Roos' voorhoofd. 'Ze worden aangeprezen voor de biodiversiteit maar zijn alleen voor een paar dagvlinders geschikt. Bijen hebben er bijvoorbeeld niets aan. Er zitten ook geen rupsen op, want die kiezen voor andere planten. Mensen willen graag vlinders, maar de rupsen spuiten ze dood.'

De wens naar fotogenieke bloemen is groot. 'Een opgepimpte berm willen ze zien, maar die is als een glanzende tweedehandsauto waarvan de motor allerlei mankementen heeft. Het is begroeiing die helemaal niet past bij de natuurlijke situatie. Als het dan niet goed gaat met het groen, planten we toch gewoon bij, is het idee. Maar zo ontstaat er geen divers ecosysteem.'

Laat de planten vanzelf komen, betoogt hij, dan volgt de biodiversiteit vanzelf. 'In Leiden zie je wel plekken waar dat gebeurt en dat zijn meestal de plekken waar de gemeente minder aandacht aan besteedt. Het gaat alleen om het

Foto Marc de Haan

Foto's Vincent de Groot

Echte soldaten vallen voorover

Tijdens Prinsjesdag vormen studentenweerbaarheden een erewacht voor Zijne Majesteit de Koning. *Mare* volgde het Leidse Pro Patria tijdens de training en het moment suprême. 'Ik heb fucking veel uren in *Call of Duty* zitten.'

DOOR VINCENT DE GROOT

Het is groen en het zit in een auto... Een graspedaal! 'Kijk! Hij beweegt!' 'Hopelijk gaat er eentje flauwvallen!' Vanachter dranghekken roepen kinderen naar de studentenweerbaarheden die de erewacht vormen tijdens Prinsjesdag. Pro Patria, de studentenweerbaarheid van Leiden, heeft het niet getroffen. Op hun moment suprême in vol ornaat, staan ze precies ingeklemd tussen twee schoolklassen. 'Er zaten een paar ware cabaretiers tussen', zal preses Guyenne Diepenhorst (24, rechten) achteraf grinniken. Terwijl een imposante stoet aan paarden, militairen en bewindslieden voorbijtrekt, blijven de studenten stoïcijns voor zich uit kijken. Het is warm. Militairen lopen af en aan met water en druivensuiker om de weerbaarheden enige verlichting te bieden. Ruim tweeënhalf uur staan ze stil. Maar de kinderen aan de kant kennen geen genade. Ze schreeuwen naar elke student in de hoop ze te breken. 'Kijk dan! Hij moet lachen!' 'Pro Patria staat er altijd op Prinsjesdag', vertelt de goedlachse Diepenhorst trots. 'Het is een bijzondere ervaring die je later nooit meer zal opdoen, behalve als je beroeps-militair wordt. Het is een kampvuurverhaal, iets dat je aan je kinderen kan vertellen.' Voordat ze mogen meedoen aan de ceremoniële dienst moeten de studenten uitgebreid oefenen. Zaterdagochtend begint om half negen de tweede trainingsdag op de

Frederikkazerne in Den Haag. Eerste luitenant Van der Pas legt uit hoe de voorbereidingen in zijn werk gaan. Wanneer de diavoorstelling toont hoe vroeg iedereen op locatie moet zijn, klinkt er massaal gekreun in de zaal. Dinsdag moeten de Leidse studenten zich om half zes 's ochtends melden bij de Morspoort. 'GEEF! ACHT!' Een sergeant-majoor heeft de studenten mee naar buiten genomen en ze in twee rechte lijnen tegenover elkaar gezet. Tijdens de exercities met onklaar gemaakte geweren kunnen ze hun overbuurman gebruiken als spiegel om zo zichzelf te corrigeren. Mo Haroun (22, biomedische wetenschappen) worstelt nog met de handelingen. Hij kon vorige week niet bij de eerste trainingsdag in Soesterberg zijn. De sergeant-majoor, die Haroun consequent aanspreekt met 'grote vriend', neemt hem tijdens de pauze apart om extra te oefenen. Ralf Mordhorst (21, fiscaal recht) heeft het eveneens zwaar. De avond daarvoor vol cocktails, mixdrankjes en bier begint hem parten te spelen. 'Een vriend van mij heeft mijn jas ondergekotst toen 'ie in zijn eigen schoenen stond te kotsen', lacht hij eerst nog. Maar als zijn misselijkheid de overhand krijgt, wordt het lastig om stil te blijven staan. De rest houdt zich sterk en volgt de bevelen op, met hier en daar kleine correcties. Terwijl de studenten onderling kletsen in de rookpauze, leunen geweren tegen de muur of hangen losjes in de hand. Ab actis Tijme Beker (25, geneeskunde) vertelt dat de weerbaarheden in een jaarlijkse schietcompetitie

strijden om de Prins Bernhardtrofee. 'De enige keer dat ik heb geschoten was op de kermis', grapt Hidde Sytsema (21, politicologie). Haroun vult aan: 'Ik heb fucking veel uren in *Call of Duty* zitten.' Na exact tien minuten, militaire precisie, worden de oefeningen hervat. De groep moet nu marcheren. Als commandant van Leiden loopt Diepenhorst voorop met een sabel. Samen met de andere weerbaarheden vormt Pro Patria een lange parade van twee aan twee, die na een korte mars tot stilstand komt en aan weerszijden van de straat lange rijen vormt. Vlak voordat de studenten halt houden tipt Diepenhorst: 'Niet je knieën op slot zetten!' Dan gaan er twee zware uren in. De studenten moeten stokstijf blijven staan met een wapen van ruim twaalf kilo in de hand. 'PRESENTEER! GEWEER!' Alleen na sporadische bevelen mag de erehaag even bewegen. Met gebaren en gefluister verbeteren militairen houdingen en de posities van wapens. Zelfs verkeerde blikrichtingen worden afgekeurd. Het publiek mag die foutjes dinsdag niet zien. Eerste luitenant Van der Pas buldert: 'Zelfs de grootste proleet op aarde kan zien als u iets doet wat niet moet. Doe het dus ook niet!' Na twaalf minuten komt het geïmproviseerde koningspaar in de Glazen Koets voorbij: een blauwe container met twee grote schaakstukken erop geducttaped. Dan volgt er weer een stilte. Terwijl menig knie knikt, landt een libelle vredig op de loop van een geweer. Een militair begint een fictieve troonrede voor te lezen, waarin

de studentenweerbaarheden worden bedankt en defensie meer budget krijgt. Her en der wordt heimelijk gelachen. Na bijna twee uur stil te hebben gestaan mag er weer bewogen worden. De sergeant-majoor wijst naar Haroun en glimlacht tevreden: 'Onze grote vriend pakte het snel op vandaag.' Sytsema: 'Ik vond het minder erg dan verwacht. Mijn hoofd was leeg.' Beker hield het vol door stiekem op zoek te gaan naar dingen om naar te kijken, bijvoorbeeld een voorbijvliegende vogel. Aan het einde waarschuwt Diepenhorst zijn ploeg nog: 'Niet te veel drinken de avond van tevoren.' >

'Wie op zoek is naar uitdaging is welkom'

De Koninklijke Leidsche Studenten Vereniging tot Vrijwillige Oefening in den Wapenhandel 'Pro Patria' is opgericht in 1866 in de nasleep van de Tiendaagse Veldtocht tijdens de Belgische Opstand. De subvereniging van Minerva maakt deel uit van aan de krijgsmacht gelieerde onderdelen. Zo is het Garderegiment Grenadiers en Jagers het moederregiment van Pro Patria. Als studentenweerbaarheid kunnen studenten informeel kennis maken met onderdelen van Defensie.

'Tijdens oefeningen helpen wij Defensie door het spelen van oefenvijand en leveren we een behoorlijke mate van weerstand', zegt voorzitter Guyenne Diepenhorst. 'Studenten zijn daar heel creatief in.' Het aantal leden is volgens Diepenhorst tijdens de coronapandemie flink gedaald. 'We zitten rond de vijftien actieve leden. Voorheen waren we veel groter. We staan altijd open om mensen mee te nemen. Als je één ceremoniële dienst hebt mee-

gemaakt en bent wezen schieten met ons, dan wordt een lidmaatschap aangeboden.' Vanwege het lagere aantal leden is er voor deze Prinsjesdag ook buiten de subvereniging geworven. De erehaag bestond dit jaar uit tien mannen, van wie drie leden van Pro Patria maar ook studenten van Minerva, Quintus en SSR. 'Lui die op zoek zijn naar dit soort uitdaging komen altijd wel bij ons terecht', aldus Diepenhorst.

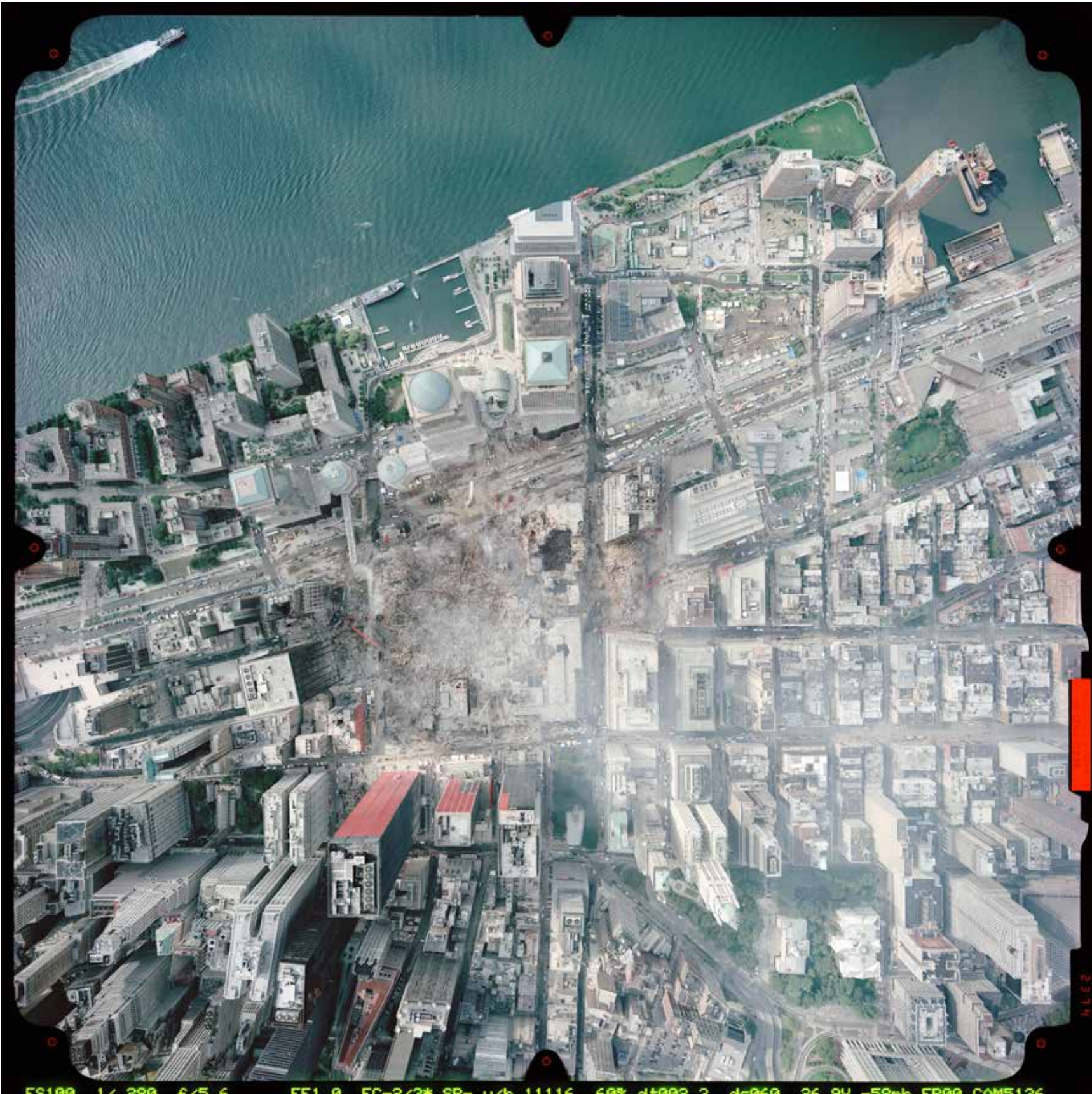
> Dat advies blijkt op Prinsjesdag niet door iedereen te zijn opgevolgd. 'Gisteren nog wat biertjes gedronken', vertelt Mordhorst terwijl hij zijn uniform aantrekt op de verzamelplek bij het ADO Den Haag Stadion. Alle weerbaarheden hebben zich daar om half negen verzameld. Speciaal voor vandaag heeft Thijs Vos (22, politicologie) zijn baard getrimd. Hij lacht: 'Alles voor Amalia.' Op het laatste moment kwam er onverwachts een afmelding. Sam Nollet (19, geneeskunde) is de redder in nood. 'Guyenne sprak me gisteren aan op de sociëteit. Ik had dezelfde maat. Op onze sokken hebben we toen in de gymzaal van Minerva in twee uur alles doorgenomen met buksen.' De kleedruimte is een chaos. Iedereen probeert uit te vogelen hoe het uniform precies aan moet. Pluimage blijkt verwisseld, officieren missen hun sjerp en koppelriemen zijn een worsteling. 'Ik heb dezelfde maat als die lange', zegt Enzo van Bussel (23, sterrenkunde) wijzend naar Léon Straathof (22, chemie). Diepenhorst stelt gerust: 'Over vijf jaar krijgen we gloednieuwe tenues.' Sieraden zijn verboden, dus Straathof moet zijn oorbel eruit halen. De sergeant-majoor had vooraf al gedreigd: 'Als je bij mij in het regiment had gezeten, had ik hem eruit gerukt.' Voordat de weerbaarheden in de bussen stappen, roken ze een laatste peuk. Diepenhorst grijpt de kans aan om met de groep nog één keer de verschillende exercities door te nemen. Geen minuut later dan tien over tien vertrekken de bussen richting centrum Den Haag, geëscorteerd door de motorbrigade van de marechaussee. Vanuit de Parkstraat marcheren ze vervolgens naar Lange Voorhout. Daar stellen ze zich uiteindelijk op. Tussen de schreeuwende kinderen. 'ZET AF! GEWEER!' Het lange wachten begint. Minuten gaan voorbij, waarin niks gebeurt. Leiden staat in de volle zon. Door het zweet zakt de pet van Beker telkens naar beneden. Kramp-

achtig houdt Diepenhorst zijn sabel recht. Dan gaat het mis. Haroun moet zijn buurman Van Bussel ondersteunen. Een militair en de eerste luitenant halen Van Bussel weg en geven hem water en druivensuiker. 'Ik werd fysiek licht in de borst', verklaart hij. 'Mijn visie werd wazig. Ik kon gewoon niet meer staan.' Nollet neemt zijn pet af en krijgt het eveneens te zwaar. Voordat hij inzakt, snelt er een militair naar hem toe. 'We staan daar te bakken in het zonnetje. Het werd gewoon zwart voor mijn ogen.' Na een controle bij het Rode Kruis sluiten Van Bussel en Nollet zich weer aan. Maar niet alleen de studenten zakken ineen, ook de beroepsmilitairen hebben het zwaar. Een soldaat valt met zijn gezicht op de kasseien, geheel volgens het credo dat de sergeant-majoor afgelopen zaterdag bij de training al aan de studenten had meegegeven: 'Als je een baas bent, dan val je recht naar voren.' 'Het wachten is uitzichtloos', zegt Mordhorst. 'Maar dan komen de hoogtepunten en dan weet je waar je het voor doet.' Een rits aan militaire pracht trekt voorbij. Na de militaire fanfare, infanterie en cavalerie, passeert eindelijk de Glazen Koets. Het koningspaar wuift naar het publiek dat in gejuich uitbarst. Na de troonrede passeert de koning opnieuw. Dan kan het afbouwen beginnen. 'Wij hadden echt sensueel oogcontact', grapt Diepenhorst tegen Beker zodra ze weer in de bus zitten. 'Ik moet er nu nog aan denken.' Vos: 'Ik was de hele tijd aan het focussen. Dit doet pijn en dit doet pijn. En dan stiekem mijn rug strekken.' Van Bussel overweegt om het ooit nog een keer te doen. 'Het is net als bij tatoeages. Na de eerste keer wil je nooit meer, maar na een tijdje doe je het weer.' Ook Nollet gaat voor een revanche: 'Daar zeg ik zeker geen nee tegen.' Anderen zien het als iets eenmaligs. Straathof: 'Eens en nooit meer.' Mordhorst: 'Het was een eer, maar de volgende keer sta ik achter de hekken tussen het publiek.'

'Het wachten is uitzichtloos, maar bij de hoogtepunten weet je waarvoor je het doet'

Wij zijn allemaal (potentiële) daders

Ground Zero, na de aanslag op de Twin Towers, september 2001. Foto National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA)

Wat drijft mensen tot religieus extremisme, oorlogsmisdaden, genocide en terrorisme? Alette Smeulers geeft een lezing over het gevaar van radicalisering en tunnelvisie. 'De verheerlijking van geweld trekt ook sadisten en psychopaten aan.'

DOOR ELSE VAN DER STEEG

'Terreurgroep is zegt: het woord van God gaat boven dat van de mens', zegt Alette Smeulers, Groningse hoogleraar internationale misdrijven. 'Dat betekent dat ze mensenrechten, gewone wetten, het internationale recht allemaal verwerpen op basis van hun interpretatie van het geloof.' Voor religieuze extremisten bestaat de wereld uit "goed" en "kwaad", en bij het beschermen van het goede is alles geoorloofd. Ook als dat de levens kost van vele andere mensen. Smeulers, die maandag in Leiden een Studium Generale-lezing geeft, schreef het boek *Angstaanjagend normaal. Over oorlogsmisdadigers, genocideplegers en terroristen*. Korte samenvatting: 'Onder bepaalde omstandigheden is iedereen in staat om dader te worden.' Plegers van misdaden zijn volgens haar niet per definitie mensen met mentale problematiek. Wel doorlopen ze allemaal een vergelijkbaar patroon van radicalisering. 'Mensen sluiten zich aan bij een stroming waarvan de leider heel zwart-wit naar de wereld kijkt: het is het goede tegen het kwade. Vervolgens schakelt de dader de kritische reflectie uit en is in die strijd tegen het kwaad vervolgens alles geoorloofd. Dat is ontzettend gevaarlijk, want je komt dan in een soort tunnelvisie terecht, waarbij je ervan overtuigd bent dat jij het goede doet. Zelfs als het "goede" een zelfmoordaanslag is waarbij duizenden mensen overlijden.'

Ergens is dat tegenstrijdig, want religie bevat meestal een element van geven om en zorgen voor de medemens. Toch ontbreekt het plegers van aanslagen aan empathie tegenover hun slachtoffers. Ze hebben wel mededogen, legt Smeulers uit, maar gebruiken dat selectief. 'Je kan het geloof op verschillende manieren interpreteren. Ja, je moet medemenselijkheid tonen. Maar is je medemens iedereen? Of zijn het alleen de mensen binnen de eigen groep? Binnen religie wordt ook vaak gewaarschuwd voor "het kwaad". Als jouw medemenselijkheid stopt bij de eigen groep, en daarbuiten toon je geen medeleven meer, ontstaat er een probleem.' Dat is de manier waarop is opereert, maar het verklaart volgens de hoogleraar ook waarom mensen zo passief tegenover extreme misdaden kunnen staan, of ze zelfs goedkeuren. 'Dat zie je in Palestina: heel veel gelovigen, kerken of religieuze organisaties blijven Israël onvoorwaardelijk steunen ondanks de genocide. Ze zien Israël als het ultieme slachtoffer en de Palestijnen enkel als gevaarlijke daders.'

'Na de aanslagen op 7 oktober 2023 zag je dat een groep mensen nog sterker in die tunnelvisie dook: ze bleven Israël als het ultieme slachtoffer zien, ook toen het geweld excessief werd en als genocide kan worden gekwalificeerd. En dan verliezen ze totaal uit het oog dat de Palestijnen ook gewoon een volk is dat daar woont en dat rechten heeft. Ze zien ook niet wat Israël voor 7 oktober allemaal al gedaan had aan het bezetten, onderdrukken en discrimineren van het Palestijnse volk. Het conflict begon niet op 7 oktober, het escaleerde toen.' Internet vernauwt die tunnelvisie alleen maar verder. 'Daar zoeken mensen alleen naar informatie die bevestigt wat ze al denken. Hoe verder je daarin gaat, hoe moeilijker het is om de andere kant te zien. Dat maakt een discussie ontzettend moeilijk. Iedereen heeft zijn eigen nieuwsfeed en het algoritme versterkt dat enorm.'

Dat kan ook weer andere extremisten aantrekken. 'Is was heel openlijk in hun geweld tegen het Westen en propageerde dit op een hele slimme manier via het internet. Het gevolg was dat mensen die al sadistisch waren en psychopaten die door geweld gefascineerd waren, aangetrokken werden door is.' Ze noemt het voorbeeld van Mohamed Lahouaiej-Bouhlel, die in 2016 in Nice een terreuraanslag pleegde. Op 14 juli, tijdens de Franse nationale feestdag, reed hij na een vuurwerkshow met een vrachtwagen in op een menigte. 'Bouhlel is echt een gestoorde man die zijn hele leven al gefascineerd was door geweld: hij had een lang strafblad, psychische stoornissen, een geschiedenis van drank- en drugsmisbruik, mishandeling en heel veel huiselijk geweld. Hij werd helemaal niet gedreven door het geloof, maar aangetrokken door het geweld van is.'

'Er is ook in Nederland onderzoek naar gedaan: onder de Nederlandse jongeren die naar het kalifaat trokken zaten in verhouding ook meer jongeren met een geschiedenis van probleemgedrag en mentale problemen. Dat is een gevolg van hoe is zich profileerde.'

Valt die radicalisatie te voorkomen? 'Ja, door mensenrechten en internationaal recht als het normatieve kader te houden. Maar ook door de belangen van de andere partijen niet uit het oog te verliezen.' Als je je volledig afsluit voor de pijn van de andere kant, en een empathiemuur opwerpt, ontstaat polarisatie en wordt het gesprek steeds moeilijker, zegt Smeulers. Het belangrijkste is om terroristen te blijven zien voor wat ze zijn: extremisten. 'We hebben net de herdenking van 9/11 gehad, die aanslagen werden ook uit geloofsvertuigingen gepleegd. Triest genoeg kregen veel moslimjongeren en jongeren met een migratieachtergrond in Nederland vaak de vraag: "Waarom hebben jouw mensen dit gedaan?" Maar dat waren helemaal niet "hun" mensen, dat zijn terroristen: dat is een klein groepje extremisten.' Er was de afgelopen weken veel aandacht voor de herdenking van 9/11. Terecht, vindt Smeulers. 'Maar het ging veel minder over de reactie op die aanslagen: de War on Terror. Denk aan de aanval van de vs in Irak die hierop volgde, en de opsluiting en marteling van veel onschuldige mensen in Guantanamo Bay. Daar is van onze kant ten onrechte veel minder aandacht voor.'

Prof.dr. Alette Smeulers. Soldaten van God - met de hand op de Bijbel, Lipsius 019, maandag 21 september, 19.30 u

Mopperend genoot Jan Just Witkam van zijn onbegrensde vrijheid

Jan Just Witkam Huis in Ter Lugt aan de Leidse Donkersteeg, 2010

Arabist Jan Just Witkam (1945-2026) kon dwars en kritisch zijn, maar was tegelijkertijd intens gehecht aan de universiteit waar ‘niets mocht, maar alles kon’.

DOOR CAREL STOLKER
FOTO TACO VAN DER EB

Arfgelopen zaterdag namen wij afscheid van Jan Just Witkam. Twee dagen voor zijn overlijden had hij me nog een e-mail gestuurd. Het onderwerp luidde: *‘Spreek-beurt’*: ‘Beste Carel, zou je willen spreken op mijn begrafenis? Bedankt alvast. Jan Just.’ Licht geamuseerd door het korte berichtje, belde ik hem op. ‘Ik ben bijna dood’, zei hij. Geschrokken sprong ik op de fiets. Mathilde, een van zijn vijf dochters, deed open en zorgde voor Spa Rood. Jan Just en ik brachten ruim een uur samen door. We zaten in die hoge stille kamer, in dat enorme huis, Huis Ter Lugt aan de Leidse Donkersteeg. Overal boeken, bladen, handschriften, dozen, aantekeningen, spullen. Het was de geesteswetenschap in haar meest tastbare vorm, een wereld van geleerdheid. We spraken over zijn werk, over Christiaan Snouck Hurgronje en over zijn collecties. Jan Just was kwetsbaar, sprak met zachte en hese stem en vertelde dat het goed was zo. Ik dacht aan zijn kinderen, die zich op enig moment een weg zouden moeten banen door zijn collecties.

Jan Just sprak liefdevol over zijn dochters en zijn kleinkinderen. Eigenlijk heb ik Jan Just pas laat leren kennen. Ik kende, zij het alleen van naam, zijn vader, de iconische repetitor Romeins recht en Oud-vaderlands recht, H.J. Witkam (1914-1982). Jan Just zelf ontmoette ik pas bij de onthulling van diens portret in de faculteitskamer van Geesteswetenschappen. Hij was er trots op dat hij daar kwam te hangen. Jan Just Witkam werd geboren in Leiden als oudste in een gezin van vijf kinderen en groeide op aan het Rapenburg 21. Zijn moeder, Antoinetta Witkam, gaf Grieks en Latijn. Het huis en het werk van zijn ouders moeten hem in hoge mate hebben gevormd. Het ouderlijk huis omschreef hij eens als ‘een enorme hoeveelheden bedrukt papier die overal in huis stond opgetast, in en achter kasten, in ongebruikte kamers, in donkere gangetjes, zelfs op vlieren, in kasten, achter kasten, tussen muren en betegeling, en dat in hoeveelheden die nooit op leken te raken.’ Tussen 1964 en 1972 studeerde hij Arabisch, Perzisch

en geschiedenis van het Midden-Oosten in Leiden. Op 11 november 1974 trad hij in dienst van de universiteit, bij de afdeling Oosterse Handschriften. Een jaar later werd hij een uitzonderlijk actieve conservator Oosterse en Midden-Oosterse collecties. Op zoek naar boeken en handschriften reisde hij de wereld af. Hij verwierf ze voor de Universiteitsbibliotheek Leiden en, als de middelen ontbraken, voor zijn eigen collecties. Zo wees hij in ons gesprek op de eerste druk van een grammatica van het Arabisch, Granada 1505 (‘die heeft de UB nog niet’). In 1992 ontving hij vanwege zijn uitzonderlijke verdiensten op het terrein van de ontsluiting, conservering en wetenschappelijke beschikbaarstelling van de Oosterse collectie de benoeming tot *Interpres Legati Warneriani*, een eervolle titel die

Zijn werk kende een vrijheid die nu nauwelijks meer voorstelbaar is

vanwege het *Legatum Warnerianum* aan zijn conservatorschap werd gekoppeld. Dat was uitzonderlijk, want deze benoeming werd in de regel alleen gecombineerd met het hoogleraarschap. Dat zou hij tien jaar later worden, in 2001. Van enorme betekenis is zijn inventaris van de Leidse Oosterse handschriften, dé manier om aandacht te vestigen op teksten die tot dan toe weinig belangstelling hadden gekregen. Het gaat in totaal om ongeveer 26.000 stukken. Die inventaris, waaraan hij zeventien jaar heeft gewerkt en die uit vijftig delen bestaat, is tot op de dag van vandaag essentieel voor wetenschappers, promovendi en studenten van over de hele wereld. Hij was trots op zijn werk. In ons laatste gesprek zei hij meermaals, bijna fluisterend, dat er bij zijn aantreden precies één Berber-handschrift in de collectie aanwezig was. Bij zijn vertrek waren dat er honderdvijftig.

In 2005 ging hij met deeltijdontslag, eerder dan op grond van zijn leeftijd noodzakelijk was. Zijn vroegtijdige vertrek als conservator, waarbij hij alleen het hoogleraarschap nog aanhield, maakte hem gelukkig. Want juist daar zat een merkwaardige paradox. De universiteit had hem een bijna ongekende vrijheid gegeven: om te reizen, collecties op te bouwen, handschriften te verwerven en zijn eigen wetenschappelijke weg te gaan. In een interview met *Mare* (‘Uit de gevangenis, de echte wereld in. Oud-conservator en “stamgast op Schiphol” Jan Just Witkam verlaat universiteit’, 9 december 2010) zag hij zijn vertrek toch vooral als een *blessing in disguise*: ‘Alsof je jaren in een gevangenis hebt gewoond, en daar zo gehecht aan bent geraakt, dat je niet meer ziet dat de deur niet op slot zit. Het was een opluchting om de échte wereld in te stappen, weg van dat spinnenweb van ambtelijke protocollen en verstikkende rituele omwegen.’ Dat citaat typeert hem. Want Jan Just was een man van die paradox: kritisch en mopperend over de universiteit, maar tegelijkertijd diep gehecht aan de vrijheid die zij hem had geboden. Hij kon royaal zijn in zijn oordeel en was een collega die tegen verzoeken die hem werden gedaan bijna altijd ‘ja’ zei. Voor menig collega, soms uit totaal andere

vakgebieden, was hij een toegangspoort tot de Arabische wereld. Maar hij was ook een hoogleraar die met zijn universiteit en de universiteitsbibliotheek een vaak moeilijke verhouding onderhield. Vrienden maken was zeker niet altijd een prioriteit. Zo zei hij over zijn website *islamicmanuscripts.info*: ‘Het geeft me grote voldoening dat ik het met mijn volstrekt gebrekkige IT-kennis kennelijk beter doe dan sommige mensen die ervoor hebben doorgeleerd.’ De universiteit kende nogal wat ‘nare mensen’, zei hij. In ons laatste gesprek zei ik tegen hem: ‘Maar Jan Just, ik kan op jouw begrafenis niet alleen praten over nare mensen, en ik denk bovendien dat het wel zal meevallen. Als ik je nou vraag terug te kijken op je leven, wat moet dan de titel van mijn toespraakje zijn?’

Hij glimlachte, keek even voor zich uit en zei toen: ‘Onbegrensde mogelijkheden.’ Ik vond het een prachtige titel. Precies wat je iedere wetenschapper toewenst. Reizen, contacten opbouwen, aankopen doen, fondsen werven, nieuwe verzamelingen opbouwen: hij kon zijn wetenschappelijke leven in hoge mate zelf vormgeven. Zijn werk kende een vrijheid die nu nauwelijks meer voorstelbaar is. Maar thuisgekomen vroeg ik me af hoe in die onbegrensde mogelijkheden dan dat beeld van die gevangenis en dat spinnenweb past. Kennelijk voelde hij mijn verwarring, want de volgende dag liet hij me weten dat hij een betere titel had gevonden: ‘Waar niets mocht, en alles kon.’ Dat moest het toch maar worden, vond hij. Een dag later overleed hij. Ik moet bekennen dat ik *Onbegrensde mogelijkheden* inspirerender vind. Maar *Waar niets mocht, en alles kon* is misschien wel typerender voor Jan Just. Kritisch, mopperend, vaak dwars, maar tegelijkertijd intens gehecht aan die academische wereld en aan die universiteit waarin zoveel mogelijk was. Ook vader Witkam fulmineerde tegen ‘de universitaire ambtenarij’. ‘Ga maar kijken op nr. 73’, zei hij op 30 juni 1965 in het toenmalige *Algemeen Handelsblad*. ‘Een socialistische troep!’ Ze dwingen daar alles in keurslijven, ze maken er een soort hbs of een mulo van. (...) Door de socialistische regelzucht komt het individu niet meer aan bod.’ Dat ‘schooltje verderop aan het Rapenburg’ pleegde vader Witkam de universiteit te noemen. Misschien werd bij zijn zoon Jan Just toen al het zaadje geplant van die ‘verstikkende’ wereld.

Maar dan was er ook weer die andere kant: ‘Ik denk dat er nu geen mensen meer zijn die een baan hebben met de mogelijkheden zoals ik die had.’ Zijn vader had hem al eens gezegd dat zijn zoon zijn hele leven ‘uit de staatsruif had gegeten’. Jan Just schreef daarover: ‘Ik schaam mij daar niet voor, maar ik geef toe: het was wel heel gemakkelijk.’ In veel opzichten representeerde Jan Just Witkam een academische wereld die niet meer bestaat. Want ook hij voelde wel dat de wetenschap was veranderd, net zoals de eisen die de samenleving aan universiteiten stelt. ‘Ook ten goede hoor, sommige van die dingen kunnen nu niet meer, daar hoor je me ook niet over zeuren’, zei hij me. En ook hij wist wel dat de ziel van de universiteit er nog altijd is, die ziel van nieuwsgierigheid, eigenzinnigheid en geleerdheid.

Ik hoop maar dat Jan Just, waar hij nu ook is, die onbegrensde mogelijkheden zal blijven ervaren.

Carel Stolker was van 2013 tot 2021 rector magnificus van de Leidse universiteit. Hij sprak deze tekst uit bij de begrafenis van prof. dr. Jan Just Witkam

Laten we tech ook emoties lezen?

Technologie om gevoelens te herkennen is nog lang niet foutloos. Filosoof Alexandra Prégent pleit voor emotionele privacy. ‘Het grootste risico is dat we stoppen met vragen stellen.’

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN

Marie is een ervaren chirurg. Ze zit midden in een bittere voorgedijstrijd en volgt daar therapie voor. Na opnieuw een zware ochtend loopt ze het ziekenhuis binnen. Als ze werkt, kan ze haar hoofd leegmaken. Maar nog voordat ze aan haar eerste operatie begint, geeft een emotie-monitor een waarschuwing: *‘Not emotionally ready to proceed.’* Marie mag niet opereren. Haar privéleven is haar, zonder dat ze daar zelf wat aan kan doen, gevolgd naar de operatiekamer.

Het is een gedachte-experiment van filosoof en promovendus Alexandra Prégent. ‘Emotieherkenningstechnologie (ERT) probeert met AI te achterhalen wat mensen voelen, wat ze van plan zijn en wat hen motiveert. Grote bedrijven benadrukken graag de voordelen van dit soort technologie. Maar wij moeten ons ook afvragen: is dit wenselijk?’ Volgens Prégent kunnen mensen nu eenmaal verschillende rollen innemen. ‘Je kunt een moeder zijn, je kunt een partner zijn die gaat scheiden, maar je kunt ook een goede chirurg zijn. En die wisselwerking tussen emoties hoort altijd bij het leven. Kun je op ieder moment een chirurg zijn die geen emoties ervaart?’

Ze noemt de mogelijkheid om zelf te bepalen wat anderen van je gevoelsleven te zien krijgen *‘emotional privacy’*: wat we voelen, hoeft namelijk niet altijd overeen te komen met wat we laten zien. ‘Je kunt een emotie hebben zonder die te uiten. Je kiest er bijvoorbeeld voor om even diep adem te halen in plaats van iemand te confronteren, of om beleefd te zijn in plaats van iemand te kwetsen. Er is ook ruimte om in eerste instantie een emotie te voelen, te reflecteren en later je gevoel bij te stellen. Dat kan bij ERT niet.’

Emotionele uitdrukkingen communiceren bovendien meer dan gevoelens alleen. ‘Met een glimlach kan je iemand op zijn gemak stellen, ook als je zelf niet blij bent. En met een boze blik kun je laten merken dat je bepaald gedrag afkeurt, zonder dat je daadwerkelijk boos bent.’

Ze vreest dat we die ruimte uit handen geven door te veel te vertrouwen op algoritmes. ‘Het grootste risico is dat we stoppen met vragen stellen, stoppen met onszelf trainen om de emoties van anderen te begrijpen en stoppen met daarop te reflecteren. We moeten niet volledig vertrouwen op de output van technologie.’

ERT is daar bovendien nog lang niet betrouwbaar genoeg voor. Ze haalt onderzoek van Lauren Rhue aan, die emotieherkenningstechnologie losliet op twee professionele basketbalteams en zag dat zwarte spelers gemiddeld systematisch negatievere emoties kregen toegeschreven dan witte spelers. Volgens Prégent kan zo’n vooringenomen systeem gevaarlijke gevolgen hebben bij grenscontroles, waarvoor

binnen de Europese Unie al plannen bestaan. ‘Als je dezelfde technologie gebruikt als bij de basketballers, is er een serieus risico dat ERT een vicieuze cirkel van discriminatie versterkt. Iemand met een donkere huidskleur weet dat hij sneller wordt gecontroleerd en kan daardoor nerveuzer worden. Die nervositeit wordt vervolgens door de technologie opgepikt, waardoor de kans op een controle opnieuw toeneemt.’ Toch is de promovendus niet tegen ERT. Ze ziet vooral mogelijkheden voor specifieke medische toepassingen, bijvoorbeeld bij mensen met autisme, Parkinson of dementie. ‘Ik wil echt niet de boodschap uitdragen dat het slecht is. Ik denk dat het veel potentie heeft, maar dan wel in zeer specifieke gebieden. Dit soort technologieën wordt vaak eerst goedgekeurd in de medische sector, maar wordt later voor andere doeleinden gebruikt.’

Het probleem ontstaat volgens haar wanneer bedrijven de technologie inzetten voor onder meer HR, digitale marketing en beveiliging. Daarmee wordt een hulpmiddel voor mensen die moeite hebben emoties te herkennen of uiten opens een manier om grote groepen mensen emotioneel te profileren. ‘Dat heeft vaak veel minder een legitieme reden. Het probleem is dat we informatie over mensen gaan verzamelen om er vervolgens conclusies uit te trekken.’

‘Stel je voor dat HR emotionele profilering wil gebruiken om te kijken of iemand een goede kandidaat is. Ze zien tijdens een sollicitatie een piek in nervositeit. Maar het is natuurlijk helemaal niet vanzelfsprekend dat je daaruit iets betekenisvol kunt afleiden, bijvoorbeeld dat iemand slecht met strakke deadlines kan omgaan.’ De discussie gaat wat haar betreft veel verder dan alleen de technische ontwikkeling. ‘Wanneer ERT ooit volledig betrouwbaar is, is nu nog onduidelijk. Maar als het zover is, moeten we al bedenken of we willen leven in een wereld waarin we onze emoties niet langer voor onszelf mogen houden.’

Alexandra Prégent, *Emotional Privacy: A Philosophical Investigation of Emotion Recognition Technology*. Promotie was 2 september

MARETJES

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk 17.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van €4.500 te boven gaan

Gezocht voor de periode 1 november / half december. Huis- en dierenoppas voor vrijstaand en comfortabel huis **in mooie omgeving van de Achterhoek**, op fietsafstand van het centrum van Vorden. Er zijn 2 honden (teefjes), een Beagle van 8 jaar en een 15 jaar oud middenslag bastaardhondje uit Bosnië en een lieve poes. **Ervaring met huisdieren is vereist. Informatie: 0652727056**

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi-commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. BTW voor elke vijftientig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet B.V., Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem, | +31 (0)23-5714745, info@bureauvanvliet.com

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl of weekbladmare@protonmail.com
Website mareonline.nl
Twitter @weekbladmare
Mastodon @weekbladmare@mastodon.online
Bluesky @mareonline.nl
Instagram @weekbladmare
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 3.000

Hoofredactie:
Frank Provoost:
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie:
Vincent Bongers
v.bongers@mare.leidenuniv.nl
Marcieëlle van der Kraan
m.w.s.van.der.kraan@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl
Else van der Steeg
e.h.van.der.steeg@mare.leidenuniv.nl
Vincent de Groot (stagiair)
Eline Dirven (stagiair)

Medewerkers:
Emiel Beinema | Lente van den Berg | Lisa Boshuizen | Remco Breuker | Carmen Brouwer | Tirza de Graaf | Lorenzo Gerritsen | Valérie Krah | Henrik Laban | Marieke Nolten | Giselle Maria Timmers | Renske Veldman

Art direction en vormgeving:
Marcel van den Berg, Joostmarcellis.nl

Fotografie:
Taco van der Eb | Marc de Haan

Illustraties:
Bas van der Schot | Silas.nl

Drukwerk:
Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk

Advertenties: Bureau van Vliet B.V., Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem, Telefoon 023-571 47 45, E-mail sales@bureauvanvliet.com bureauvanvliet.com/advertentie/Weekblad

Redactieraad:
Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Frank Israel (vice-voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Annemarie Drahmman | Nour Eldin Emara | Rosanne Hertzberger | Hermelijn Smits

CULTUUR

Geen stress, wel zevenhonderd jingles

Hoewel ze zelf geen student zijn, bespreken radio-dj's Popo en Susu wekelijks het studentennieuws op Omroep Sleutelstad. 'Soms presenteren we in een gammele toestand met tranen in de ogen van de hele week zuipen.'

DOOR **ELINE DIRVEN**
FOTO **MARC DE HAAN**

Het is woensdag 9 september, 20.30 uur. In een groot, vrijwel leeg kantoor van Omroep Sleutelstad nemen Jordi van der Steen (31) en Gijsbert Schrijvers (39) het script nog even door. Op tafel staat cola. Opvallend, want hun voor-naamste raakvlak is bier. Sinds hun eerste uitzending op Sleutelstad Radio, op 15 juli, maken de twee elke woensdagavond radio voor Leidse studenten. Ironisch, want ze hebben beiden niet in Leiden gestudeerd. Van der Steen werkt bij de Hema, Schrijvers is een lokale politicus en programmamaker uit Katwijk. Toch hebben ze een persoonlijke band met studenten, zeggen ze. De kroeg is immers de plek waar ze elkaar leerden kennen, waar hun samenwerking begon én waar ze hun doelgroep treffen. Door dat veldwerk houden ze hun radiorubriek en de uit-agenda up to date, zegt Schrijvers. 'Op die manier zijn we toch een beetje eeuwige studenten en zijn we op de hoogte van wat er allemaal speelt in de stad.' Dat de twee elkaar goed kennen en de draak met elkaar steken, blijkt ook uit de naam van hun programma: Popo en Susu. Dat zijn namelijk hun bijnamen. Van der Steen is Popo, een afkorting voor PowerPoop. Volgens Schrijvers is dat de reden dat hij altijd te laat is. Schrijvers heet Susu, kort voor SuperSukkel. 'Omdat hij een supersukkel is', verduidelijkt Van der Steen. De uitzending trekt zo'n veertig tot vijftig kijkers via de website. Hun TikToks doen het beter. Eén TikTok waarin ze de El Cid-week bespreken, haalde 45.000 views. Gek genoeg gebeurt in dat fragment nauwelijks iets, behalve dat de twee vooral aan het lachen zijn. 'Soms drinken we bier tijdens de uitzending. Vorige keer zaten we in een gammele toestand met tranen in de ogen van de hele week zuipen. De uitzending werd daarvoor erg leuk en melig.' De presentatoren roken buiten nog snel een sigaret, waarna ze de professioneel ingerichte studio induiken. Aan apparatuur en techniek ontbreekt het niet, aan een strakke voorbereiding soms wel. Om negen uur gaan ze live. Maar één minuut voor de uitzending staat Schrijvers nog rustig met een doek het glas te poetsen dat de twee studio's van elkaar scheidt, terwijl aan de andere kant al een gast klaarzit voor een interview. Van stress lijkt geen enkele sprake. Ondertussen zit Van der Steen al klaar achter zijn microfoon. Voordat het On Air-lampje begint te branden, vertelt hij over hun eerste blunder. 'We hadden een nummer aangezet, de eerste keer, Gijsbert zegt dat ik alle microfoons kan uitzetten. Ik doe dat, en: boem, radio-stilte, ook de muziek uitgezet.'

Minder dan een minuut voordat de uitzending begint, poetst Gijsbert Schrijvers – ook wel Susu – nog even snel het raam van de studio

Schrijvers zit uiteindelijk ook, net op tijd, klaar achter zijn microfoon. Ze kijken elkaar aan en gaan van start door de openingsjingle van de uitzending in te zetten. Al dansend op het liedje lachen de heren elkaar toe. 'Na de klok van negeeeeeen, welkom bij Popooo en Susuuu op Sleutelstad Radiooo, Popooo en Susuuu, een uurtje vol ellendeee, Popooo en Susuuu!' Er hangt een ontspannen sfeer in de studio. Pieter Geerlings, de partner van Schrijvers, kijkt toe vanuit de deuropening. 'Ja, moet je voorstellen: deze jingles heeft hij allemaal zelf gemaakt', vertelt hij. 'Een week lang hoorde ik deze herrie door het hele huis, hij had wel zevenhonderd verschillende versies.'

Ondanks alle chaos en improvisatie blijkt er wel degelijk een draaiboek aanwezig te zijn in de studio. 'Al en ik maken dat', vertelt Schrijvers. 'Ik zit er denk ik een half-uurtje aan. De eerste aflevering hadden we alles woord voor woord uitgetypt, maar toen kregen we van onze vrienden te horen dat het heel statisch klonk. Nu werk ik alleen nog maar een paar vragen uit voor het interview.' Dat vraaggesprek wordt vandaag – na nog een paar jingles – gevoerd met hoofdorganisator van Pride Leiden Lorenzo van Beek die terugblijkt op het evenement. Als ze daarna muziek opzetten en dus zelf even off-air zijn, gaat Van der Steen buiten een sigaret roken, maar blijft Schrijvers druk aan de knoppen draaien.

Opnieuw laat hij jingles horen: de hoge stemmetjes, vrolijke melodieën en uitgerekte namen klinken meer als een opening van een kinderprogramma dan een radio-uitzending. Terwijl Schrijvers er lachend nog minimaal tien laat horen, is zijn partner inmiddels weggelopen. De kamer vult zich ondertussen met sigarettenrook. 'Gaan we de hele uit-agenda doen?' vraagt Van der Steen. 'Nee, daar hebben we geen tijd voor', reageert Schrijvers. 'Daarom hebben we dus twee uur nodig.' Dat gaat eind oktober gebeuren wanneer hun uitzending verhuist naar de vrijdagavond. Popo en Susu sluiten af met de evergreen van de week:

de tijdloze hit 'Morgen wordt alles anders' van Bonnie St. Claire. Tijdens de uitzending worden de avondplannen al besproken. 'Gaan we vanavond uit?' Het liedje wordt geïntroduceerd én beëindigd met... een jingle. Ze speculeren ook alvast over de toekomst. 'Laten we de uitzending voortaan gewoon vanuit de kroeg doen', oppert Schrijvers. 'De sfeer in de studio is toch anders.' Van der Steen: 'Misschien kunnen we het dan combineren: eerst de kroeg in, dan de studio in.' De uitzending zit erop. De microfoons gaan uit, maar de avond voor Popo en Susu is nog niet ten einde. 'Ehmm, bier?', vraagt Van der Steen. 'Ja!', schalt het door de studio.

‘In trainingsbroek of skinny jeans naar college? Ik niet!’

DOOR **SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK**
FOTO **MARC DE HAAN**

Je werkt bij Shirtdeal aan de Nieuwe Rijn. Waarom?

‘Ik heb hiervoor in een andere herenmodezaak gewerkt, het contact met klanten vond ik heel leuk. Ik heb ook in een cocktailbar gestaan, maar dat is niet zo makkelijk te combineren met studeren. Ik wilde werk dat ik overdag kon doen. ‘Toen ik bij Shirtdeal een personeelsadvertentie zag hangen, heb ik gesolliciteerd. Ik werk hier nu ongeveer twee maanden. ‘We runnen deze winkel met drie Leidse studenten, die ieder twee dagen werken. Op maandag zijn we gesloten. De eigenaar zit in een vestiging in Den Haag.’

Is kleding voor jou belangrijk?

‘Ik vind het leuk om er netjes en verzorgd bij te lopen, maar ik ben niet supermodieus en heb ook geen uitgesproken stijl. Ik draag nu een overhemd uit deze winkel. Deze draag ik ook als ik bijvoorbeeld op stap ga of naar college. Al draag ik net zo graag een T-shirt of hoodie.’

Is het overhemd bij de mannen oververtegenwoordigd bij rechten?

‘Je merkt wel dat er op het KOG meer mensen in een overhemd lopen dan in de UB of het Lipsius. Onder studenten is het overhemd altijd wel populair gebleven, maar je merkt dat het steeds meer

casual wordt gedragen, dus niet meer alleen onder een pak of trui.’

Walg je ook van bepaalde kleding?

‘Ik ben niet zo van de strakke dingen. Dus in skinny jeans of een heel strakke polo of strak T-shirt zul je mij niet snel zien lopen. En trainingspakken zijn leuk om in te sporten, maar daar zou ik zelf niet mee in de collegebanken zitten. Ik vind dat je wel een beetje representatief naar college moet.’

Heb je weleens vervelende klanten?

‘Niet echt, behalve dat sommige mensen bij een actie waarbij ze drie overhemden voor honderdtachtig euro kunnen kopen, proberen om er dan één voor zestig te krijgen. Dan leg ik uit dat dat niet is hoe het werkt. Soms zeggen ze dan dat het vorige week van een collega wél mocht. Ze testen hoe ver ze kunnen gaan. “Dan moet je maar terug naar mijn collega”, zeg ik dan.’

Waar let je op als klanten een overhemd passen?

‘Sommige mensen weten al wat ze willen en zijn na vijf minuten weer weg. Maar er zijn ook klanten die voor bijvoorbeeld een bruiloft advies willen over welke maat ze het best past. Dan help ik met opmeten. Ik let erop hoe de naad loopt – die moet mooi op de schouder vallen en mag er niet overheen – en hoe de mouwlengte valt. Als het uiteinde van de mouw mooi op de pols valt, of aan het begin van de hand, dan is het goed. Mocht het nodig zijn, kunnen we de mouwen ook laten innemen. Verder let ik erop dat je aan de zijkanen, bij de taille, niet te veel stof overhebt, maar dat het mooi aansluit op het lichaam.’

Je bent lid van Augustinus. Willen je cordialgenoten korting?

‘Ze zien me weleens in deze overhemden lopen en dan zeggen ze: “Ik kom binnenkort even langs.” Ik kan ze dan wat personeelskorting geven, al is onze deal van drie voor honderdtachtig euro beter dan wat ik aan korting kan bieden. Dus ik adviseer hen dan om vooral daartussen te kijken.’

COLUMN | RENSKÉ VELDMAN

Wéér is er een app die mijn onvermogen kan meten

Ik had mijn vrienden uitgenodigd voor een etentje, dat was achteraf gezien nogal ambitieus. Wegens mijn gebrek aan culinaire vaardigheden durven ze al jaren niet meer bij me te eten. Maar dit keer zou ik mezelf eindelijk naar een volwassen maaltijd leiden. Allemaal dankzij wéér een nieuwe app die mijn onvermogen en achterstanden meetbaar maakt. Er waren al mijn belabberde Italiaans op Duolingo, de gênante tijd die ik op Strava noteer voor een rondje langs de singels en het balkje met de nog te behalen studiepunten op Usis. Maar alsof dat nog niet genoeg was, is er nu ook: de Albert Heijn-app. Daar kun je niet alleen kijken wat er in de bonus

is, maar ook een spelletje spelen waarbij je de prijzen van producten moet raden. Wie dat het beste doet, kan shoptegoed winnen. In eerste instantie vroeg ik me af in welk stadium van maatschappelijke ontwrichting we hiermee beland zijn, en hoelang het duurt voordat ik in de app van mijn zorgverzekeraar kan concurreren om een vergoed tandartsbezoekje. Daarna bedacht ik me dat het shoptegoed, met het oog op mijn studentenkracht, best goed zou uitkomen. Gezien het alarmerende gezondheidsprofiel dat ze waarschijnlijk via mijn bonuskaart al hebben opgesteld (vooral kaascroissants, sauvignon blanc en soms een appel om mijn schuldgevoel af te kopen), ging het een moeilijke strijd worden.

Wat een zak sperziebonen kost? Ik heb geen idee. Als ik al groenten haal, is het de goedkopere, ingevroren variant. Maar in het spelletje laten ze natuurlijk alleen lekkere producten zien. Niemand gaat watertandend naar de supermarkt na het zien van blokjes bevroren spinazie. Ik zag het echter als de uitgelezen kans om mijn kennis te verbreden en mijn vrienden

te verrassen. Zo kwam het dat ik minutenlang bloedserieus in de Albert Heijn-app plaatjes van aardappels en kipfilet aan het verwisselen was. Mijn waardigheid kent blijkbaar geen ondergrens, want na drie keer voelde ik blijdschap toen ik eindelijk onthouden had dat een blik soep meer kost dan een pak crackers. Gewonnen heb ik uiteraard niet, maar met frisse moed stapte ik toch de supermarkt in. Ik zou eens goed inslaan. Een volwaardige maaltijd zou het worden. Tot mijn schrik voelde ik bij het schap met de soepblikken een soort dopaminekick. Automatisch ging mijn hand al naar mijn telefoon. Zo snel had die marketingtruc me dus al gepakt. Van schrik liet ik mijn plannen varen, en in blinde paniek liep ik naar de enige plek in de supermarkt waarmee ik wél raad weet. Mijn vrienden zouden ook deze avond toch weer teleurgesteld naar huis gaan. Ze moesten het met een diepvriespizza doen.

Renske Veldman is student crisis and security management

‘Tot mijn schrik voelde ik bij het schap met soep een dopaminekick’